

18. Українські приказки, прислів'я і таке інше / [упоряд. М. Номис]. – Торонто – Київ: Бескид, 1993. – 226 с.
19. Уфимцева Н. В. Языковое сознание и образ мира славян / Н. В. Уфимцева // Язык, сознание, коммуникация: сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. Вып. 18. – М.: МАКС Пресс, 2001. – С. 207 – 219.
20. Цимбалюк Ю. В. Латинські прислів'я і приказки. – К.: Вища шк., 1990. – 436 с.
21. Цимбалюк Ю. В. Англо – латинсько – українсько – російський словник афоризмів. – К.: Грамота, 2009. – 408 с.
22. Dictionnaire des proverbes, sentences et maximes par M. Maloux. – Paris: Librairie Larousse, 2001. – 628 p.
23. Mieder W. The Prentice-Hall Encyclopedia of world proverbs. A Treasury of Wit and Wisdom through the Ages. – New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1986. – 582 p.
24. Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich: W IV t. / [red. J. Krzyżanowski]. – Warszawa: Instytut Wydawniczy, 1969 – 1972. – T. I – III.
25. Oxford Advanced Learner's Dictionary / [chief ed. S. Wehmeier]. – 7th ed. – Oxford: Oxford Univ. Press, 2006. – 1780 p.
26. Sitarz M. Yiddish and Polish proverbs. Contrastive Analysis against Cultural Background / M. Sitarz. – Kraków: Academia Umiejętności, 2000. – 161p.
27. The Oxford Dictionary of English Proverbs. 3rd ed. / [ed. by F. P. Wilson]. – Oxford: Clarendon Press, 1992. – 930 p.
28. The Penguin Dictionary of Proverbs. 2nd ed. / [ed. by R. Fergusson & J. Law]. – Penguin Books, 2000. – 365 p.

The article is an attempt to trace the verbalization peculiarities of the stereotypic national conception of an individual and community in Slavonic, Germanic and Romance proverbs and sayings, differentiate their national and universal characteristics.

Key words: *paroemia, common consciousness, national, universal.*

УДК 811'373.7(=161.2=161.1)

Олена Куцик (Дрогобич)

ПРИСЛІВ'Я І ПРИКАЗКИ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ТЕКСТИ (на матеріалі російської та української мов)

У статті розглядаються російські та українські прислів'я і приказки з ономастичним компонентом як особливі види лінгвокультурних текстів. Виокремлено тематичні підгрупи досліджуваних фразеологізмів: оцінка ситуації чи окремої людини; форми поведінки людини; успіх, удача, щастя; невдачі; горьбіда; голод; оцінка краси; досягнення бажаного, результат; напрямок; знахо-

дження на чужині; зміна дня і ночі (пір року, літ) тощо. Висвітлюються шляхи їх образно-метафоричного переосмислення і трансформації у загальні назви.

Ключові слова: *фразеологізм, прислів'я, приказка, онім, фразеонім, лінгвокультурний текст.*

Постановка проблеми. Прийнято вважати, що основою різних культур є системи ціннісних орієнтацій, які знайшли відбиток у прислів'ях та приказках, а їх лінгвістичний аналіз дає можливість об'єктивно дослідити головні ціннісні пріоритети.

Однією з найважливіших функцій мови є кумулятивна функція, яка полягає в тому, що мова накопичує і зберігає колективний досвід і культуру народу (А. Баранов, Є. Верещагін, В. Костомаров, В. Гак, Ю. Караулов та ін.).

О. Потебня мову розглядав як величезну суму відомостей про культуру народу. На його думку, слово є не лише засобом вираження готової думки: воно є засобом, прийомом її створення та розробки. Мова – це сама думка. Власне народження думки органічно пов'язане з мовою, залежить від мови» [Див.: 8, 405]. Міфи, легенди, прислів'я, приказки – це продукт народної творчості. Їх вивчення сприяє глибшому розумінню народу, його мови, традицій, вірувань тощо.

Необхідність вивчення онімів як елементів усталених словесних комплексів виникла на певному етапі розвитку лінгвістичних знань. Це цілком закономірна потреба, оскільки тривалий час ігнорувався матеріал власних назв під час опису мовних картин світу та семантичних полів.

Інтенсивний розвиток ономастичних досліджень упродовж останніх десятиріч, з одного боку, розмаїття, пізнавальна цінність, семантико-стилістична специфіка власне ономастичного матеріалу, з іншого, зумовили необхідність всебічного і глибокого підходу до зазначеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні можна з упевненістю сказати, що ономастика – достатньо розвинена галузь лінгвістичної науки. З'ясуванню етимології фразеологізмів з компонентами онімами присвячено розвідки В. Мокієнка [12]. Етнокультурний аспект функціонування онімів опрацьовано у дослідженнях В. Жайворонка [4] і В. Хімік [21, 22-27]. На діалектному матеріалі оніми-компоненти аналізували В. Ужченко [17, 65-74] та І. Мілева [11, 90-95]. Особливості конотації антропонімів на позначення прізвиська людини в англійській та українській мовах досліджено у кандидатській дисертації І. Заваринської [6]. У зіставному аспекті цю проблему також висвітлено у працях А. Кравчук [9], Т. Шутковскі [23, 186-196]. Розгляд польських та

українських фразеологічних одиниць із власною назвою дає можливість А. Кравчук стверджувати, що групування фразеологічних одиниць за структурно-семантичними моделями спрямоване на поєднання національних та інтернаціональних ознак в ономастичній фразеології польської й української мов, а також на експлікацію семантичної природи власної назви у складі фразеологічних одиниць [9].

Проблематику когнітивної ономастики розглянуто в дослідженнях Ю. Карпенка [7] і Ю. Фірсової [20, 96-100].

Однак дослідження онімів-складників фразеологізмів у лінгвокультурологічному аспекті лише розпочалися в українській науці [19, 391-395].

Мета статті полягає в тому, щоб виявити й проаналізувати культурно-мовні характеристики прислів'їв та приказок з ономастичним компонентом на матеріалі російської й української мов; дослідити специфіку функціонування антропонімів і топонімів у російських та українських прислів'ях і приказках в лінгвокультурологічному аспекті, з'ясувати механізми переосмислення власної назви, її перетворення на загальну, визначити роль культурної інформації в цьому процесі.

Ми не ставимо собі на меті провести зіставний аналіз, оскільки це зробити дуже складно, а подекуди неможливо. Прислів'я і приказки переважно є безеквівалентними одиницями у фразеологічних системах кожної мови, хоча подекуди простежується повний (або частковий) збіг їх компонентного складу та семантики.

Виклад основного матеріалу. У системі лінгвістичного знання особливе місце посідають лінгвокультурні тексти, які в концентрованому вигляді зберігають відомості про культуру народу (характеризують найважливіші події, розкривають звичаї, традиції носіїв певної мови).

Лінгвокультурний текст складають культурно-марковані одиниці, які можна досліджувати в різноманітних аспектах (авторство, історія, джерела, способи оформлення тощо).

Прислів'я та приказки як лінгвокультурні тексти відтворюють у свідомості людини сукупність певних відомостей. З одного боку, ці відомості визначають логічну конструкцію виразу, з іншого – зумовлюють межі його вживання, стилістику, зв'язок з певними життєвими ситуаціями, історією і культурою народу. Сукупність таких відомостей, на думку багатьох учених, становить культурно-історичне тло прислів'їв та приказок.

Власні назви стали предметом дослідження ще давньоєгипетських, давньогрецьких та давньоримських учених. Як особливий клас слів вони були виокремлені стоїками, а пізніше – в епоху Відродження, в нові часи (Т. Гоббс, Дж. Локк, Г. Лейбніц).

Упродовж XIX століття тривала дискусія щодо власної назви, було висловлено немало абсолютно протилежних думок, а сама проблема визначення своєрідності її значення сприймалася не стільки як лінгвістична, скільки як логічна (Дж. Ст. Мілль, Х. Джозефер та ін.).

У сучасній науці існує дві точки зору щодо питання про визначення кордонів між ономастичною та загальною лексикою: 1) межа між загальною та власною назвою не є абсолютною (Л. Булаховський, В. Ніконов, А. Белецький, І. Ковалик та ін.); 2) ця межа є абсолютною, оскільки ніяких «проміжних явищ між власною і загальною назвами не існує» (Ю. Карпенко). Звичайно, відносна межа між ними є. Це справедливо як для синхронного, так і для діахронного планів. Існує безліч антропонімів (особливо прізвиськ), топонімів та інших видів власних назв, про які важко сказати, чи відбувся перехід у власну назву чи ні, скажімо, в російській мові: *Длинный, Толстый, Губастый, Синеглазка* – говорять про людей високих на зріст чи повних; *Семь Дорог, Ёлочки, Солнечная полянка* – про місця, де перетинаються «сім доріг», ростуть «ялинки», де знаходиться «освітлена сонцем галявинка» [Див.: 15, 7] тощо.

У сучасній ономастиці продуктивним залишається вивчення структури, семантики й функціонування онімів у складі фразеологічних одиниць.

Однією з найважливіших причин функціонування ономастичного компонента у складі фразеологізмів є узагальнене значення імені. Під *ономастичним компонентом* розуміємо переосмислені власні назви (оніми) – вторинні, видові назви, що доповнюють і уточнюють первинну, загальну назву й слугують для розрізнення номенів одного типу. До них належать похідні від антропонімів, топонімів, теонімів, зоонімів тощо, які характеризуються специфічними національно-культурними і символічними нашаруваннями.

Безумовно, на основі взаємодії фразеологізму з онімом формується особлива ономастична одиниця, яку можна позначити терміном *фразеонім*; остання поєднує у своїй семантиці й виражає в асоціативно-культурному плані ознаки оніма та фразеологізму [10].

Вивчення фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом дає змогу, з одного боку, простежити особливості закріплення в мові національно-культурних реалій, з іншого – зробити узагальнення теоретичного характеру з приводу окремих не до кінця з'ясованих проблем фразеології та ономастики.

Є підстави вважати, що власні імена у фразеологізмах виконують символічну функцію, вони можуть позначати стереотипний образ, належний певному концептові, наприклад, *дурень*. Не викликає сумніву

той факт, що антропонім до складу фразеологічної одиниці потрапляє здебільшого вже в переосмисленому вигляді. Однак у цьому разі варто зважати на таку заувагу В. Мокієнка: «Проходячи колом: загальна назва → власна назва → загальна назва і т. д., – іменники вступають у різні зв'язки з іншими словами. Чим стійкіші ці зв'язки, тим ближче сполучення до образного звороту» [12].

Термін «фразеологічна одиниця» розуміємо широко: він охоплює не лише ідіоми (фразеологічні зрощення й фразеологічні єдності), фразеологічні сполучення, різного роду порівняльні звороти, а й прислів'я, приказки, прикметники, крилаті вислови, тобто всю різноманітність стійких відтворюваних словесних комплексів.

Однією з функцій власних імен у фразеологізмах є номінація загалом людини, зокрема чоловіка, жінки, дитини. Л. Скрипник, зазначаючи, що «показчик сталих словесних формул з іменами людей – прислів'їв, приказок, приписів народного календаря, різних римованих приповідок, якими дражнять так чи інакше названих людей, тощо – нараховує сотні одиниць, серед яких особливою фразеотворчістю відзначаються імена *Іван, Григорій, Петро, Семен, Хома, Ганна, Марія, Хима* та ін.» [14, 113]. У такому разі вибір імені зумовлюється структурою фразеологізму, тобто формальною організацією мікротексту. Явище паронимазії, яке «полягає в навмисному зближенні в контексті паронімів і взагалі співзвучних слів або їхніх форм з певною стилістичною настановою» [16, 425], часто спостерігається у фразеології. І. Франко біля фразеологізму *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають* умістив коментар: «Довгий ряд прикладок прив'язаних до найпопулярніших у нас імен хресних... характеризує те замилене складного, дотепного слова, яким визначається наш народ. У тих прикладах декуди видно їдку сатиру (як ось зараз у отсій першій), декуди більше невинний жарт, та нераз не видно нічого крім наміру – посмішити веселу компанію коштом чийось імені» [21, 29]. З цим поясненням не можна не погодитися. «Одним із видів узагальнення імені, наприклад, є його римоване вживання в дитячих дражнилках: рос. – *Сергей-воробей, Гаврило – свинное рыло, Иван-болван, Мишка – еловая шишка, Татьяна-сметана* і т. ін. У разі частого повторення такі асоціації, що виражені римою, можуть стати постійною характеристикою імені...» [2, 189].

Фразеологічні одиниці з власною назвою можуть характеризувати ситуацію в цілому, людину в тому чи іншому аспекті її діяльності і таке інше.

Серед усього ономастикону, насамперед, антропоніми виступають частиною історії народу, віддзеркалюють побут, світогляд, фантазії, художню творчість народів, їх історичні контакти. На появу тих чи інших

імен впливає соціально-економічний розвиток суспільства. Особові імена мали всі люди у всі часи і у всіх цивілізаціях. При цьому майже всі імена людей несуть на собі яскравий відбиток відповідної епохи.

Спробуємо згрупувати зібрані нами одиниці, залежно від того, яка ознака виступає на перший план, стає основною.

«Наше життя – це те, що ми про нього думаємо», – сказав колись Марк Аврелій [1, 152]. Що ми думаємо, як думаємо, даємо оцінку тій чи іншій ситуації – відбито в народній мудрості, зокрема в прислів'ях та приказках.

До першої групи належать фразеологізми, які надають оцінку ситуації чи окремій людині: рос. – *Улита едет – когда-то будет; Федот, да не тот; Два сына, и оба Иваны; По Сеньке шапка, по Емельке колпак; Мели, Емеля – твоя неделя; На безлюдье и Фома дворянин.*

Запорукою успіху у навчанні, за Арістотелем, було «наздоганяти тих, хто спереду, а не чекати тих, хто позаду» [1, 563]. Але не скрізь і не завжди успіх і удача супроводжують людину: рос. – *Нашему Ивану нигде нет талану.* Відомо, що один з основних профілів антропоніму *Іван* в російській і українській народних традиціях – дурень (укр. – *Іван ні Богу ні нам* (про нездару, непорядного чоловіка) [21]. В українських пареміях з образом дурників пов'язуються ще антропоніми *Стецько, Гапа* та інші: *Стецько з печі, Стецько – на піч* (уособлення дурості й неробства); *Стецько з печі – торбу на плечі; Уже й Стьопа борщем хлопа; То ще була Гапа* (дурна) [4, 455] тощо; в російських – *Ванька, Агафон, Алуферий, Ананья, Аноха, Арина, Варлаха, Ерема, Максим, Мартын, Митька, Пантелей (Пантюха, Пентюх), Пахом, Стеха, Стеша, Шура, Фома, Фока* [12].

В українському фольклорі антропонім *Іван* може набувати форми *Івась*: *Чого ся Івась не навчить, того й Іван не буде вміти* [21, 289].

Не залишилися не поміченими у прислів'ях та приказках і форми поведінки людини. Узагальнений негативний образ у російських пареміях пов'язується з антропонімом *Ілля*: *В гостях Илья, а дома свинья.*

Наступну групу складають фразеологізми, основне значення яких – **успіх, удача**. Ці поняття є одними з найпоширеніших у російському паремійному корпусі. Без сумніву, цей факт пов'язаний зі сподіваннями народу на краще майбутнє, вірою в добро. Тому й ставиться він до невдач, лихої долі з іронією, самокритикою: рос. – *Доселе Макар гряды копал, а ныне Макар в воеводы попал* [3, I, 50]; укр. – *Як Настя, то й буде щастя* [18, 182] тощо.

Не завжди людині посміхається удача. **Напасті, невдачі** асоціюються у росіян як з чоловічими, так і з жіночими антропонімами *Макар,*

Ермак, Касьян, Пётр, Захар, Настя, Мина, Анна, Мокей: На бедного Макара все шишки валяются [3, I, 42]; *Доселе Макара гряды копал, а ныне Макара в воеводы попал* [3, I, 50]; *Пожилось Ермаку – по три чирья на боку* [3, I, 42]; *Наш Касьян на что ни взглянет, все вянет (это имя считается немилостливым, недобрým)* [3, I, 42]; *Нашему Петру скотина не ко двору* [3, I, 42]; *Горькому Кузеньке горькая и песенка* [3, I, 42]; *По бедному Захару всякая щепка бьет* [3, I, 43]; *Пошла Настя по напастям* [3, I, 43]; *Кого мимо, а Мину в рыло* [3, I, 44]; *Анна талана; Анна затычка банна* [3, I, 53]; *У меня лакеи все были Мокеи; а ныне Мокею самому пришлось в лакеи* [3, I, 54]; тощо. В українській мові серед таких антропонімів часто представлені *Солоха, Настя Нечипір* та багато інших: *Удалося, як тій Солосі* [18, 192]; *Казала Настя, як удасться!* [18, 192]; *Совайся, Нечипоре, по гарячій сковороді* [18, 192]; *Піди до Кракова, всюди біда однакова; підеши за Карпати, то треба будувати* [18, 192].

Фразеологізми досліджуваної тематичної підгрупи – це втілення характерної тенденції фразеологічного розвитку негативних характеристик, що соціально закріпилися у власних назвах, як, скажімо, в антропонімі *Арина*. Простонародне ім'я *Арина* в деяких російських діалектах стає соціально забарвленим і перетворюється на характеристику нерозумної жінки [2, 32].

«Не можна, мабуть, інакше, як тільки горем та бідою, довести людей до розуму», – написав колись Пантелеймон Куліш. З цієї думкою можна посперечатися.

Однак, інколи людина дійсно, потрапляючи в якусь ситуацію, пов'язану з **горем-бідою**, набуває життєвого досвіду. Так, у російських пареміях: *Плохо, Терёха (Алёха), хило, Вавила* [3, I, 109]; *Пришли на Настю беды да напасти* [3, I, 109]; *Кузеньку подкузьмили. Горькому Кузеньке – горькая и долюшка* [3, I, 110]; *Взяло Фоку сзади и сбоку* [3, I, 110]; *Горюет Фома, что пуста у него сума* [т.1, С.110]; *Флориха дошла до лиха* [3, I, 110]; *Придет неспориха – дойдет и Флориха до лиха* [3, I, 110]; *Охала Маланья, что уехала Ананья (Ананий)* [3, I, 110]; в епіцентрі такої ситуації опиняються *Терёха* або *Алёха*, *Вавила*, *Кузьма (Кузенька)*, *Фока*, *Маланья*, *Ананья (Ананий)* тощо. Але не лише антропоніми, а й топоніми відіграють центральну роль у прислів'ях та приказках досліджуваної тематичної підгрупи: в українській мові – *На кого біда нападе, то до Києва іде, а як біда минеться, то він і з Броварів вернеться* [13, 42]; *Від Києва до Кракова – всюди біда однакова* [13, 42].

Фразеологізми ввібрали у себе соціальну оцінку багатьох імен (*Терёха*, *Алёха* та інші), які раніше належали «подлому сословию» і на-

були семантики «дурник». Такими іменами, як *Вавила, Кузьма, Фока, Маланья, Ананья (Ананий), Терёха, Алёха* називали зазвичай представників «чорної кістки».

Певні вади у зовнішності, характері, що виявляються у якихось життєвих ситуаціях, зафіксовані у російському фразеологізмі *Не всякому по Якову*, де смислове навантаження припадає на антропонім *Яков*.

Ситуація, в яку потрапляє **голодна** людина, пов'язується з російським антропонімом *Федот: Голодному Федоту и река в охоту*.

Як видно з наведених прикладів, той чи інший антропонім (крім *Касьяна*) обирається з величезного антропонімікону, насамперед, за римою до того чи іншого влучного слова, яке врівноважує паремію, а сам антропонім стає її образно-смисловим центром.

Не лише антропоніми стають семантично владними центрами прислів'їв та приказок. Таку функцію можуть виконувати й топоніми. Найбільше їх представлено у пареміях, які відбивають ситуації, наприклад, **відсутності чи необхідності** у чомусь: рос. – *В Тулу со своим самоваром не ездят; недовіри: Москва слезам не верит; оцінки краси: Кто в Москве не бывал, тот красоты не видал; Девичья коса и в Москве краса; досягнення бажаного, результат: Язык до Киева доведёт; Все дороги ведут в Рим; Москва не сразу строилась.*

Однак, ситуацію **напрямку** відбито у пареміях, де центральними компонентами виступають як антропоніми, так і топоніми, наприклад: рос. – *Ехал к Фоме, а заехал к куме; Ехал в Казань, а попал в Рязань.*

Наведемо ще приклади. Так, кожна людина розуміє ситуацію, коли ти знаходишся далеко від дому, на **чужині**. Як виразити своє ставлення до цього, свою тугу за батьківщиною? Звісно ж, за допомогою прислів'їв та приказок, обов'язковими компонентами яких будуть антропоніми або топоніми: рос. *Скучно Афонюшке на чужой сторонушке* [3, I, 254]; *И пензенцы в Москве свою ворону узнали* [3, I, 255]; *Дон, Дон, а лучше дом* [3, I, 555]; *Каково на дому, таково и на Дону* [3, I, 555]; *Ерема, Ерема! Сидел бы ты дома да точил веретена* [3, I, 555]; *Москва – царство, а наша деревня – рай* [3, I, 256]; *Хороша Москва, да не дома. Наш городок – Москвы уголок* [3, I, 256]; *Прилетел гусь на Русь – погостит да улетит* [3, I, 256].

Антропоніми в обох досліджуваних мовах стають стрижневими компонентами цілого ряду прислів'їв та приказок, які пов'язані з народними прикметами через церковні свята. Наприклад, в українській мові: *До Дмитра дівка хитра* [13, 11]; *До Дмитра дівка хитра, а після Михайла хоч за попихайла* [13, 182]; *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола кріпить* [13, 11]; *На Петра Вериги розбиваються криги* [13,

12] і т.п.; у російській: *Наварила, напекла Акулина на Петра; Пришёл Евсей – овсы сей; Не отсеялся до Бориса, с Бориса сам боронися, а не то как и на Афанаса, не поешь хлнба на Спаса; Кто сеет на Фита (св. Вита), тот прост бывает жита; На святого Пуда вынимай пчёл из-под спуда* [3] тощо. Однак, досліджуючи обрану нами тему, такі фразеологізми можна віднести до різних тематичних підгруп. До прикладу, зміна дня і ночі: *Варвара-краса ночь унесла*; зміна літ: *Наготовить как на Маланьину свадьбу* (символічна зустріч Старого і Нового року) [3]; зміна пір року: *Илья-пророк лето уволок* і т.ін.

Висновки. Як підсумок зазначимо, що досліджувані фразеологізми можна поділити на такі тематичні групи: **оцінка ситуації чи окремої людини; форми поведінки людини; успіх, удача, щастя; невдачі; горе–біда; голод; оцінка краси; досягнення бажаного, результат; напрямок; знаходження на чужині; зміна дня і ночі (пір року, літ)** тощо. Тема не вичерпана, має широкі перспективи дослідження, оскільки таких рубрик можна виокремити багато, життя яскраве і різноманітне.

Відтак можна впевнено стверджувати, що розвиток різних конотацій спільного оніма в російській та українській фразеології свідчить про відмінності у сприйнятті досліджуваних образів кожним народом.

Прислів'я та приказки можна вважати окремими текстами, незважаючи на лаконічність оформлення, оскільки вони автосемантичні, їм притаманна відносна незалежність від тексту, в якому вони можуть функціонувати.

1. Антологія афоризмів / Упор. Л.П. Олексієнко. – Донецьк: «Видавництво Сталкер», 2004. – 704 с.

2. Бирих А.К., Мокиенко В.М., Степанова Л.И. Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник. – СПб: Фолио-Пресс, 1998. – 704 с.

3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. – В 4 т. – М.: Русский язык, 1989–1991.

4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

5. Жайворонок В. В. Символіка імені в контексті етнокультури // Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. – Вип. 5. – 2001. С. 106–115. – Ел. ресурс: <<http://ukrling.iwebland.com/right10.htm>>.

6. Заваринська І.Ф. Лінгвокультурна мотивація фразеологізмів з знімним компонентом в англійській, польській та українській мовах. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – К., 2009. – 21 с.

7. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. – Одеса, 2006. – 328 с.

8. Копыленко М.М. Основы этнолингвистики. – Алматы: Евразия, 1995. – 180с.

9. Кравчук А. М. Польська фразеологія з ономастичним компонентом. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – Київ, 1999. – 24 с. Мілева І. В. Конотативні власні назви в евфемістичних фразеологізмах // Лінгвістика. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – № 3 (6). – С. 90-95.

10. Максимчук Н. А. Фразеоним как функциональная ономастическая единица // III Международный конгресс исследователей русского языка «Русский язык: исторические судьбы и современность»: Сборник тезисов. – М., 2007. – Ел. ресурс: < <http://www.philol.msu.ru/~rlc2007/pdf/5.pdf> >.

11. Мілева І. В. Конотативні власні назви в евфемістичних фразеологізмах // Лінгвістика. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – № 3 (6). – С. 90-95

12. Мокиєнко В. М. В глибок поговорки: Рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений. – 3-е изд., перераб. – СПб.: Авалон, Азбука-классика, 2006. – 256 с.

13. Номис – Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклад М. Номис. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.

14. Скрипник А. Г. Фразеологія української мови. – К.: Наукова думка, 1973. – 279 с.

15. Смерчко А.К., Куцик О.А., Колечко М.Д. Ономастика: культурологічний аспект (матеріали до спецсеминару): Навчально-методичний посібник... – Дрогобич: РВВДП, 2009. – 54 с.

16. Тараненко О. О. Парономазія // Українська мова: Енциклопедія. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

17. Ужченко В. Д. Альоша з Булавинівки (про дві структурно-семантичні моделі) // Лінгвістика. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – № 2 (5). – С. 65-74.

18. Українські народні прислів'я та приказки. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1963. – 791 с.

19. Федонюк В. Слов'янська антропонімічна лексика у складі фразеологічних одиниць (культурологічний аспект) // Матеріали міжнародної славістичної конференції пам'яті професора Костянтина Трофимовича. – Львів: Літопис, 1998. – т. I. – С. 391-395.

20. Фірсова Ю. А. Когнітивний підхід до вивчення фразеологізмів з топонімічним компонентом // Семантика, синтактика, прагматика мовленнєвої діяльності. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Львів «Літопис», 1999. – С. 96 – 100.

21. Франко І. Галицько-руські народні приповідки // Етнографічний збірник. – Львів: Наукове Товариство імені Шевченка. – Т. 1. – Вип. 1 (А-Відати). -1901. - 200 с.; Т. 1. – Вип. 2 (Відати-Діти). – 1901.– 195 с.; Т. 2. – Вип. 1 (Діти-Книш). – 1907.– 300 с.; Т. 2. – Вип. 2 (Кравець-Пять). – 1908. – С. 301-612; Т. 3. – Вип. 1 (Рабунок-Час). – 1910. – 300 с.; Т. 3. – Вип. 2 (Час-Ячмінь). – 1910. – С. 301-541.

22. Химик В. Имя собственное человека в национальной русской культуре // Slowo. Tekst. Czas. Materiały Konferencji Naukowej. – Szczecin, 2005. – С. 22-27.

23. Шутковски Т. Образ человека в русских и польских фразеологизмах с антропонимическим компонентом // Slowo. Tekst. Czas. Materiały Konferencji Naukowej. – Szczecin, 2005. – С. 186-196.

The given article deals with the Russian and Ukrainian proverbs and sayings with the onomastic component as a special kind of lingo cultural texts. The thematic sub-groups of the probed phraseological units are selected: the estimation of separate situation or person; forms of person's conduct; success, luckiness, happiness; failures; grief-misfortune; hunger; estimation of beauty; achievement desired, result; direction; being in strange land; changing days and nights (seasons, years) etc. The paper gives the image-metaphorical rethinking and transformation them into general names.

Key words: *phraseological unit, proverb, saying, onim, fraseonim, lingo cultural text.*

УДК 811.161.2'373.611'366

Оксана Кушилик (Дрогобич)

СЛОВОВІРНА СПРОМОЖНІСТЬ ВІДПРИКМЕТНИКОВИХ ЕСИВНИХ ДІЄСЛІВ-ОКАЗІОНАЛІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті досліджено дериваційну спроможність відприкметникових суфіксальних есивних дієслів-оказіоналізмів на позначення внутрішнього стану суб'єкта в українській мові. Указано на обмеженість наповнення словотвірних парадигм цих вербативів (належність дериватів лише до субстантивної зони); простежено словотвірну однотипність семантичних позицій (експлікація одного словотвірного значення); встановлено мінімальний набір словотворчих засобів.

Ключові слова: *словотвірна парадигма, словотвірна зона, словотвірне значення, словотворчий формант, відприкметникове (відад'єктивне) есивне дієслово, структурно-семантичний тип, дериват.*

Постановка проблеми. Системне вивчення словотвірної спроможності того чи того лексико-граматичного класу, а в межах нього – структурно-семантичного типу чи лексико-семантичної групи слів з метою *простежити* взаємозв'язок між смисловими структурами твірної і похідної одиниць, *передбачити* утворення дериватів з певним словотвірним значенням, *установити* інвентар словотворчих засобів для експлікації його, *виявити* системні відношення (зокрема синоніміїні) між похідними одиницями, *з'ясувати* причини нереалізації дериваційної спроможності твірних у деяких семантичних позиціях, *проаналізувати* морфологічні зміни при поєднанні різного типу фіналей твірних